

İZMİR-ÇEŞME, ESKİ ÇEŞME (İSMAİLOBASI) KÖYÜ CAMİİ KORUMA UYGULAMALARI

Şakir ÇAKMAK¹

Özet

Çeşme'nin yaklaşık 3km güneydoğusunda yer alan Eski Çeşme (İsmaïlobası) Köyü, uzun bir süre önce terk edilmiş, bugün sadece bazı yapı kalıntıları içeren bir alandır. Alanda *günümüze kısmen ulaşabilmiş bir cami kalıntısı ve yaklaşık 100m kuzeyinde bir türbe* bulunmaktadır. Ayrıca caminin batısı ve kuzeybatısındaki ağaçlarla kaplı alanda da çok sayıda yapı kalıntısı görülebilmektedir. Cami, dikdörtgen planlı bir ibadet mekanı, kuzeyindeki son cemaat yeri ve batı cephesinin kuzey ucundaki minareden oluşmaktadır. Düzgün kesme taş, kabayonu taş ve tuğlalarla inşa edilen yapının ibadet mekanı duvarları büyük ölçüde yıkılmış, son cemaat yerinin sadece üç birimi korunabilmiştir. Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal, 1988 yılında yayımladığı makalede yapıyı inşa malzemesi ve son cemaat yeri kemer köşeliklerinde yer alan süslemelerinden hareketle 15. yüzyıla tarihlendirmiştir. Dolayısıyla Çeşme yöresinin Türk dönemine ait en erken tarihli yapılarından. Çeşme'nin Türk dönemindeki ilk yerleşim alanı olduğunu bildiğimiz Eski Çeşme (İsmaïlobası) Köyü, cami, türbe ve çeşitli yapı kalıntılarında oluşan somut kültürel değerlerle birlikte anı değeri açısından da büyük bir öneme sahiptir. 2021 yılında öncelikle son derece kötü durumdaki caminin korunmasına dönük konservasyon çalışmalarına başlanmış ve çalışmalar 2022 yılı sonu itibarıyla büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bu kapsamda özellikle yıkılma tehlikesi arz eden son cemaat yeri kemerleri sağlamlaştırılmış, günümüze ulaşabilen tüm özgün sıvalar mikroenjeksiyon yöntemi ile korunmuş ve yapının üzeri çelik konstrüksiyonlu bir koruma çatısı ile kapatılmıştır. Caminin çevresinde yapılan bitki ve moloz temizliği çalışmaları sırasında Osmanlı dönemine ait in-situ olmayan

¹ Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bornova-İzmir/ Türkiye. E-posta: sakir.cakmak@ege.edu.tr

az sayıda mezar taşı bulunmuştur. Temizlikleri yapılan mezar taşlarının caminin çevresinde düzenlenecek bir bölümde sergilenmesi düşünülmektedir. Camideki koruma uygulamalarının tamamlanmasından sonraki ikinci etapta alandaki türbe ve diğer yapı kalıntılarının korunmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bu yazıda, Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü'nde mevcut yapı kalıntıları tanıtılmakta ve camide gerçekleştirilen koruma uygulamaları hakkında bilgi verilmektedir.

Anahtar Sözcükler: İzmir, Çeşme, Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü, Cami, Koruma, Konservasyon.

İZMİR-ÇESME, ESKİ ÇESME (İSMAİLOBASI) VILLAGE MOSQUE PROTECTION APPLICATIONS

Abstract

Eski Çeşme (İsmaïlobası) Village, located approximately 3km southeast of Çeşme, is an area that was abandoned a long time ago and today contains only some building remains. There are remains of a mosque in the area that have partially survived and a tomb approximately 100m to the north. In addition, many building remains can be seen in the tree-covered area to the west and northwest of the mosque. The mosque consists of a rectangular-planned place of worship, the narthex to the north, and the minaret at the north end of the west façade. The walls of the prayer hall of the building, which was built with smooth cut stones, coarse stones and bricks were destroyed to a large extent, and only three units of the narthex were preserved. Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal, in his article published in 1988, dated the building to the 15th century, based on the building materials and the decorations on the spandrels in the narthex. Therefore, it is one of the earliest dated structures belonging to the Turkish period of the Çeşme region. The village of Eski Çeşme (İsmaïlobası), which we know to be the first settlement of the region in the Turkish period, has a great importance in terms of heritage as well as tangible cultural values consisting of mosque, tomb and various building remains. Conservation works for the protection of the mosque, which was in an extremely bad condition, started in 2021 and the works were completed to a large extent by the end of 2022. In this context, the arches of the narthex, which were in danger of collapse, have been strengthened, all the original plasters that have survived to the present day have been preserved by microinjection method, and the structure has been covered with a protection roof made of steel. During the cleaning process around the mosque, a small number of tombstones belonging to the Ottoman period, which were not in-situ, were found. There is plan to exhibit them nearby. In the second stage, after the completion of the conservation practices in the mosque, it is planned to carry out studies for the protection of the tomb and other building remains in the area. In this article, the existing building remains in Eski Çeşme (İsmaïlobası) Village are introduced and information is given about the conservation practices carried out in the mosque.

Keywords: İzmir, Çeşme, Eski Çeşme (İsmaïlobası) Village, Mosque, Protection, Conservation

Giriş

Anadolu'nun en batı ucunda yer alan Çeşme Yarımadası, verimli toprakları ve denizin sunduğu olanaklar nedeniyle çok eski çağlardan itibaren kesintisiz olarak iskân görmüştür (İ. Gezgin 2009; İ. Gezgin 2019). Geçtiğimiz yıllarda Çeşme Yarımadası'nın kuzeyindeki Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilen yüzey araştırmaları, yöredeki iskân tarihinin Paleolitik döneme kadar indiğini kanıtlamıştır (Çilingiroğlu ve Dinçer, Uhri, Gürbıyık, Baykara, Çakırlar 2016:1-6; Çilingiroğlu ve Uhri, Dinçer, Gürbıyık, Çakırlar, Özçolak, Sezgin 2017:151-174). Çeşme yakınlarında yer alan ve günümüzde İldırı adıyla yaşayan Erythrai Kenti, yörede Erken Tunç Çağı'ndan itibaren varlığı bilinen en önemli yerleşimlendendir (İ. Gezgin 2019:31). Roma ve Bizans dönemlerinin ardından 1081'de Çaka Bey döneminde çevredeki diğer kentler gibi kısa bir süre Türk egemenliğinde kalan Çeşme ve çevresi, 14. yüzyıl başında Aydınoğulları Beyliği topraklarına dâhil olmuş, 1390-1402 yılları arasında kısa bir süre Osmanlı egemenliğinde kalmış, Ankara Savaşı (1402) sonrasında tekrar Aydınoğulları Beyliği egemenliğine girmiş, sultan II. Murad döneminde kesin olarak bir Osmanlı kenti haline gelmiştir (T. Baykara 1990: 603-630; M. S. Kütükoğlu 2010; İ. Gezgin: 2019).

Akdeniz ticaretinin önemli aktörleri durumundaki Cenevizliler ve Venedikliler nedeniyle Çeşme Limanı'nın güvenli olmadığı, Çeşme'deki ilk Türk yerleşiminin yaklaşık 3km güneydoğuda denize hakim bir tepe üzerinde yer alan Eski Çeşme Köyü ya da Çeşmeköy adlarıyla da anılan İsmailobası Köyü'nde kurulduğu bilinmektedir (M.S. Kütükoğlu 2010: 27). 1472 ve 1501 yıllarında yaşanan iki büyük Latin saldırısının ardından II. Bayezid tarafından 1509 yılında inşa ettirilen kale sayesinde kentin güvenliği sağlanmış, Çeşme limanı hem bir askeri üs hem de bir ticaret limanı olarak önem kazanmıştır. İsmailobası Köyü ile sınırlı olan Türk yerleşimi bu tarihten itibaren limana doğru kaymaya başlamış olmalıdır (M.S. Kütükoğlu 2010: 27-28; İ. Gezgin 2019: 148).

Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii²

Eski Çeşme Köyü'nde günümüze kısmen ulaşabilmiş bir cami kalıntısı ile yaklaşık 100m kuzeyinde bir türbe bulunmaktadır. Caminin batı ve kuzeybatısındaki ağaçlarla kaplı alanda da çok sayıda sivil mimarlık örneği yapı kalıntısı görülebilmektedir (Fot.1-5). Cami, Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal tarafından, bir makale kapsamında ayrıntılı bir şekilde tanıtılmış, inşa malzemesi ve son cemaat yeri kemer köşeliklerinde yer alan süslemelerinden hareketle 15. yüzyıla tarihlendirilmiştir (R. H. Ünal 1988:117-123)³. Dolayısıyla Çeşme yöresinin en erken tarihli yapılarından olması bakımından son derece önemlidir. Ünal, yukarıda saydığımız yapı kalıntılarının yanı sıra türbenin yaklaşık 100m kuzeyinde bir hamam kalıntısı bulunduğunu söylese de bugün hamama ait herhangi bir iz mevcut değildir. Caminin kuzeyinde yer alan türbe, kubbeye örtülü kare planlı bir yapıdır. İnşa kitabesi bulunmamakla birlikte mimari özellikleri ve inşa malzemesi dikkate alındığında 15. yüzyıla yani cami ile aynı döneme ait olduğu söylenebilmektedir. Düzgün kesme taş, kabayonu taş ve tuğlalarla inşa edilen yapı, günümüzde oldukça kötü durumdadır. Kubbe ve duvarlarında büyük açıklıklar mevcuttur. Yapının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin hazırlanmasına ilişkin çalışmalara devam edilmektedir.

² Yapının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri B.T.S. İnş. San. Tic. Ltd. Şti. tarafından hazırlanmış, konservasyon uygulaması İzmir Valiliği'nin maddi desteği ile Çeşme Belediyesi denetiminde Umart Mimarlık San. Tic. Ltd. Şti. tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmada emeği geçen ve bu konuda çalışmama izin veren tüm kurum ve kişilere teşekkürü borç bilirim. Ayrıca çizimlerin düzenlenmesinde yardımcı olan Y. Mim. Fatma Kocaova'ya da teşekkür ederim.

³ Bu vesile ile 7 Nisan 2022 tarihinde kaybettiğimiz, gerek şahsım gerekse pek çok meslektaşım üzerinde büyük emeği bulunan sevgili hocam Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal'ı saygı, minnet ve rahmetle anıyorum.

Fot. 1- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü uydu görüntüsü.
(Google Earth erişim Tarihi: 4.02.2023)

Fot.2-Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü. Türbe (2018).

Fot.3- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü'ndeki yapı kalıntılarından.

Fot.4- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü'ndeki yapı kalıntılarından.

Fot.5- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü'ndeki yapı kalıntılarından.

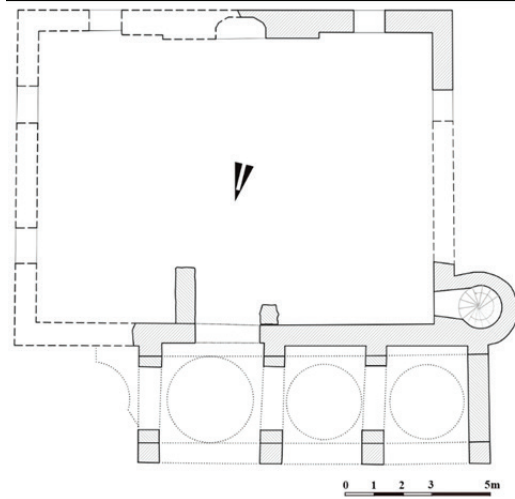
Cami, 13.75mX10.00m boyutlarında enine dikdörtgen planlı bir harim, kuzeyindeki son cemaat yeri ve batı cephesinin kuzey ucundaki minareden oluşmaktadır (Şek.1,2). Düzgün kesme taş ve kabayonu taşlarla inşa edilen yapının ibadet mekânı duvarları büyük ölçüde yıkılmış, son cemaat yerinin sadece üç birimi korunabilmiştir. Taş+tuğla almaşık örgüsüyle dikkat çeken minaresinin de sadece kürsü ve gövdesinin az bir bölümü günümüze ulaşabilmiştir. Harimin boyutları ve duvar kalınlıkları dikkate alındığında üzerinin düz ahşap tavan ve kırma çatı ile örtülü olduğunu kabul etmek mümkündür. Son cemaat yeri dört birimlidir. Doğudaki yıkılmış birimde kubbe geçişleri testere dişi dolgulu pendentiflerle, diğer üç birimde ise sade pendentiflerle sağlanmıştır. Rahmi Hüseyin Ünal, son cemaat yerinin özgünde beş birimli olabileceğini belirtmesine karşın bunu destekleyecek herhangi bir veri yoktur. Harim girişi, batıdan doğuya doğru diğer birimlere oranla daha büyük bir kubbe ile örtülü üçüncü birimdedir. Ancak girişin mihrapla yaklaşık aynı eksende olmasını sağlamak için birimin girişindeki duvarı ortalamadığı, simetri kaygısı güdülmeyeceği görülmektedir. Ayrıca, batıdaki birimin kısmen minare kürsüsünü de kapsayacak şekilde batıya doğru uzatıldığı ve bu uygulamanın birim sayısını arttırdığı dikkati çekmektedir. Dolayısıyla son cemaat yerinin özgünde dört birimli olarak

inşa edildiği anlaşılmaktadır. Anadolu Türk mimarisinde son cemaat yeri birimleri, genellikle giriş açıklığını ortalayacak şekilde 3, 5, 7 gibi tek sayılarda tutulmaktadır. Ancak az sayıda da olsa çift sayılarda birimlerden oluşan son cemaat yeri örnekleri de vardır. Örneğin yakın çevredeki Manisa'da Çeşnigir (1474) (H. Acun 1999:102) ve İvaz Paşa (1484) (H. Acun 1999:112) camileri dört birimli, Tire'de Mehmed Bey (14. yy) (İ. Aslanoğlu 1978: 30) ve Hüsameddin (XV. yy) (İ. Aslanoğlu 1978: 30) camileri 2 birimli birer son cemaat yerine sahiptir. Yine yakın çevreden Urla, Naibli Mahallesi Mescidi'nin de iki birimli bir son cemaat yeri vardır (Ünal ve Çağlıtütüncügil 2016: 103).

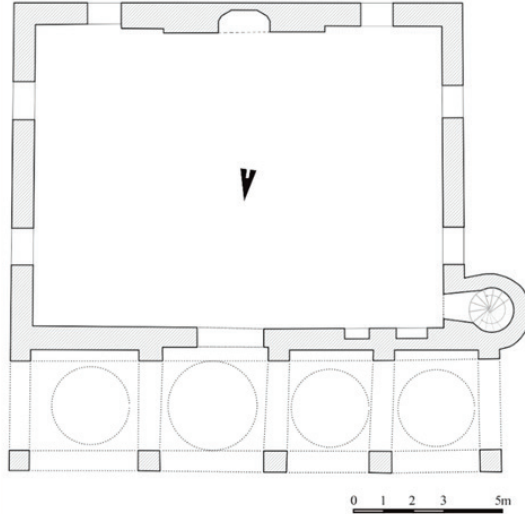
Yapı olasılıkla büyük bir depremde hasar görmüş, özellikle harim doğu duvarı, son cemaat yeri doğu birimi ve minare gövdesinin büyük bölümü yıkılmıştır (Fot.6-10). Harim girişinin hemen doğusunda mevcut duvar kalıntısı, meydana gelen hasardan sonra harimin doğu kesiminin kullanımından vazgeçildiğini, 8.25mX10.00m boyutlarındaki batı kesiminin kullanıldığını düşündürmektedir. Bu müdahale sırasında harim batı duvarının kuzey ucunda yer alan minare girişinin de örülerek kapatıldığı anlaşılmaktadır. Ekonomik yetersizlikten kaynaklandığını düşündüğümüz bu gelişigüzel uygulamalar sırasında son cemaat yeri kemerlerini güçlendirmek amacıyla kemer içlerine ikinci birer kemer örülmüş, batı birimin özgünde açık olan kemer aralığı da örülerek kapatılmıştır. Yapının kuzey-doğu ve kuzeybatısında mevcut az sayıda mezar taşı bu kesimlerde bir hazirenin varlığını kanıtlamaktadır. Bitki ve moloz temizliği sırasında yazısız baş ve ayak taşlarının yanı sıra az sayıda in-situ olmayan yazılı mezar taşı da bulunmuştur. Yazılı mezar taşlarının tümü 18. yüzyıla aittir. Bu durum, köydeki nüfusun 18. yüzyıldan sonra büyük ölçüde azaldığını akla getirmektedir. Ancak bu kesimlerde yapılacak kazı çalışmaları sonucunda bilgilerimizi değiştirebilecek daha fazla mezar taşına ulaşma olasılığı da gözden ırak tutulmamalıdır.

Köydeki nüfusun azalması sonrasında kaderine terk edildiği anlaşılan cami ciddi bir tahribat yaşamış, daha önceden yıkılarak büyük ölçüde kaybolan doğu duvarının yanı sıra güney ve batı duvarlarında da önemli kayıplar meydana gelmiş ve gerek harim gerekse son cemaat yeri molozlarla dolmuştur. Daha önceki bir onarımda ikinci birer kemerle güçlendirilen son cemaat yeri kemerleri ve kubbelerinde önemli yapısal çatlaklar oluş-

muştur. Harimi girişine ait basık kemerin sadece batıdaki bir parçası korunabilmiştir. 1980'li yıllarda hayli sağlam durumda oldukları görülen son cemaat yeri kemer köşeliklerindeki 15. yüzyıla özgü zencirek ve kazayağı gibi motiflerden oluşan tuğla süslemeler de tahrip olmuştur.

Şekil 1- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Rölöve planı
(Umart Mimarlık'tan işlenerek).

Şekil 2- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Restitüsyon planı
(Umart Mimarlık'tan işlenerek)

Fot. 6- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Kuzeyden genel görünüş. (2018).

Fot. 7- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Kuzeyden genel görünüş. (2018).

Fot. 8- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Son cemaat yerinin batı kesimi ve minare. (2018).

Fot. 9- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Harimin kuzeyden genel görünüşü. (2018).

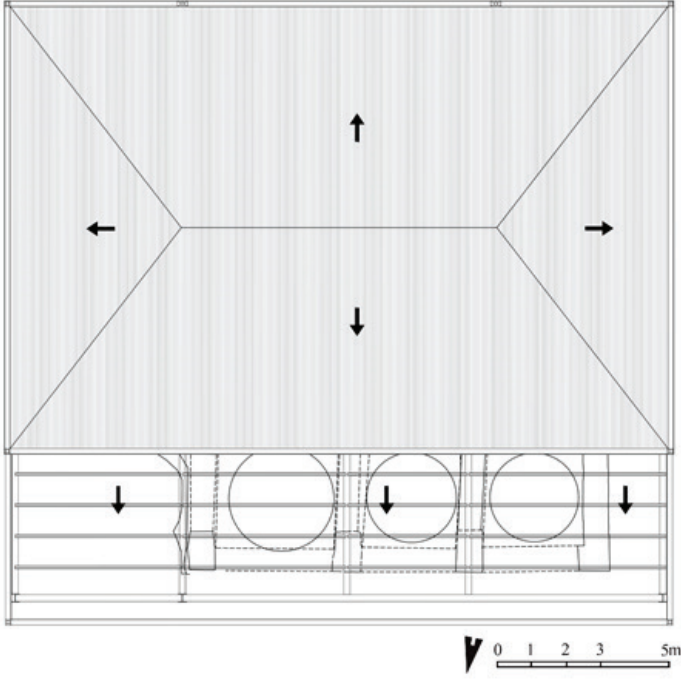
Fot. 10- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Harimin güneybatı kesimi. (2018).

Koruma Uygulamaları

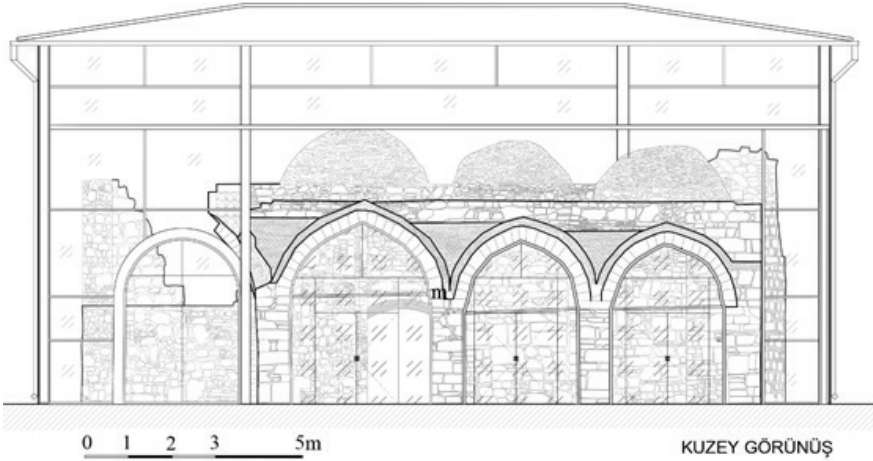
Günümüze hayli kötü durumda ulaşan Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camisi'nin korunmasına yönelik çalışmalara 2016 yılında başlanmış, hazırlanan restorasyon projesi İzmir I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 04.03.2016 tarih ve 4264 sayılı kararı ile konservasyon projesi olarak düzeltilmesi koşuluyla tadilen uygun bulunmuş, zemin kotunun belirlenmesi, zemin ve duvarlara ait özgün malzemelerin saptanabilmesi için kazı ve temizlik çalışmaları yapılması istenmiş, ortaya çıkacak veriler doğrultusunda müdahale kararlarının yeniden belirlenmesine karar verilmiştir. Söz konusu kurul kararı doğrultusunda Çeşme Belediyesi mülkiyetindeki yapının konservasyonuna yönelik çalışmalara İzmir Valiliği'nce sağlanan fonlarla ancak 2021 yılı başında başlanabilmektedir. Umart Mimarlık San. Tic. Ltd. Şti. tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda kurul kararı gereği öncelikle ilgili Müze denetiminde bitki ve moloz temizlikleri yapılmış, son cemaat yeri kemer ve kubbeleri ahşap iskelelerle koruma altına alınmıştır. Son cemaat yeri zemininin kaba yonu taşlarla, harim zemininin ise kireç harçla kaplı olduğu anlaşılmıştır. Ortaya çıkan verilerden hareketle büyük

kayıpların söz konusu olduğu doğu duvarı ile kuzey ve güney duvarlarının doğu kesimlerinin kısmen yeniden örülerek ve yükseltilerek korunması, derz ve sıva sağlıklılaştırmalarının yapılması ve en önemlisi yapının bir koruma çatısı altına alınması ve çevresinin alüminyum çerçeveli lamine camlarla kapatılması gibi müdahale önerileri belirlenmiştir (Şekil 3-5). Söz konusu öneriler, İzmir I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 18.01.2022 tarih ve 13352 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur.

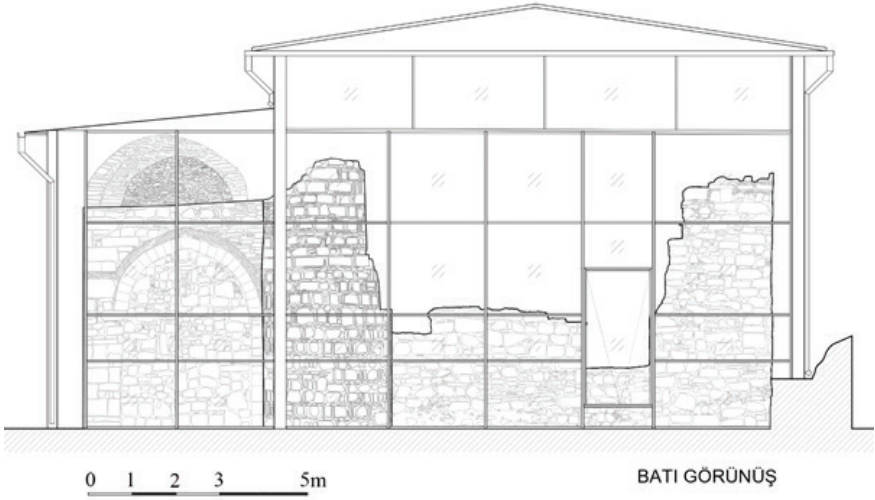
2022 yılı sonunda büyük ölçüde tamamlanan konservasyon çalışmaları kapsamında yukarıda belirttiğimiz duvar güçlendirmeleri yapılmış, çok küçük bir bölümü günümüze ulaşabilen harim girişinin basık kemeri tehlike arz ettiği için tamamlanmış, harim ve son cemaat yeri duvarları ile kubbelerde kalabilen tüm özgün sıvalar hidrolik kireç ile mikroenjeksiyon yöntemi kullanılarak sağlamlaştırılmıştır. Örülerek kapatılmış durumdaki minare girişi açılmış, merdiven kovanının temizlik ve derz sağlıklılaştırmaları yapılmıştır. Kubbelerde ve duvarlarda sıvaların dökülmüş olduğu kesimlerde de derzler sağlamlaştırılmıştır. Onaylı tadilat projesi doğrultusunda yapının üzeri özgün kırma çatı formunu referans alan, çelik konstrüksiyonlu ve panel örtülü modern bir çatı ile koruma altına alınmıştır. Çevresinin alüminyum çerçeveli lamine camlarla kapatılması uygulaması ise bir sonraki etaba bırakılmıştır. Caminin çevresinde bulunan in-situ olmayan az sayıdaki mezar taşının da temizlikleri yapılmış ve uygun görülecek bir noktada sergilenmelerine karar verilmiştir. Kuzeyden güneye doğru eğimli bir arazi üzerinde yer alan yapının doğu, batı ve güneyine, taşkın ve toprak kaymalarından korunmasını sağlamak amacıyla taş duvarlar örülmüştür (Fot.11-19).

Şekil 3- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Koruma çatısı projesi.
(Umart Mimarlık'tan)

Şekil 4- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Koruma çatısı projesi,
kuzey görünüş. (Umart Mimarlık'tan)

Şekil 4- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Koruma çatısı projesi, batı görünüş. (Umart Mimarlık'tan)

Fot.11- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Konservasyon sonrası kuzeyden genel görünüş. (Aralık 2022).

Fot.12- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Konservasyon sonrası son cemaat yeri. (Aralık 2022).

Fot.13- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Konservasyon sonrası son cemaat yeri kubbelerinden. (Aralık 2022).

Fot.14- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Konservasyon sonrası harimin kuzeybatı kesimi. (Aralık 2022).

Fot.15- Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü Camii. Konservasyon sonrası harimin güneybatı kesimi. (Aralık 2022).

Fot.16- Mehmed (1143/1730-31)

Fot.17-Süleyman Kızı Fatma
(1195/1780-81)

Fot.18-Seyyid Mehmed
(1197/1782-83)

Fot.19- Şerife Havva (1197/1782-83)

SONUÇ

Çeşme, bugün ülkemizin turizm potansiyeli en yüksek kentlerinden-
dir. İçinde yer aldığı muhteşem coğrafyanın bahşettiği zenginlikler yöre-
nin tarih öncesi çağlardan itibaren kesintisiz bir şekilde yaşanılan bir alan
olmasını sağlamıştır. 14. yüzyıl başında yöredeki diğer kentlerle birlikte
Aydinoğulları topraklarına katılan Çeşme'deki ilk Türk yerleşimi Eski
Çeşme (İsmailobası) Köyü'dür. Cami, türbe ve günümüze ulaşamayan
hamam gibi anıtsal yapılardan hareketle İsmailobası Köyü'nün 14 ve 15.
yüzyıllarda önemli bir nüfus barındırdığını söylemek mümkündür. Sultan
II. Bayezid'in 1509'da Çeşme Kalesi'ni inşa ettirmesiyle birlikte nüfusun
limana doğru kaymaya başladığı anlaşılmaktadır. Cami çevresinde mev-
cut mezar taşlarından, İsmailobası'nın 18. yüzyıldan sonra hayli küçüldü-
ğü de söylenebilmektedir. Köyde bugün, cami ve türbenin yanı sıra çok
sayıda sivil mimarlık örneği kalıntısı mevcuttur. Cami, 2021-2022 yıllarında gerçekleştirilen konservasyon çalışmaları ile koruma altına alınmış,
türbenin korunmasına ilişkin proje çalışmalara da başlanmıştır. Olumsuz
doğa koşulları ve insan tahribatına açık durumdaki diğer yapı kalıntıları
da ivedilikle ilgi beklemektedir. Bu yapıların kazı, temizlik ve konservas-
yon çalışmaları ile koruma altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması
büyük önem taşımaktadır. Çünkü Eski Çeşme (İsmailobası) Köyü, cami,
türbe ve çeşitli yapı kalıntılarından oluşan somut miras değerlerinin yanı
sıra Çeşme'deki ilk Türk yerleşimi olması bakımından da büyük bir öneme
sahiptir. Sahip olduğu somut değerler ve anı değeri, Çeşme turizmine de
güçlü bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acun, Hakkı (1999). *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Aslanoğlu, İnci (1978). *Tire'de Camiler ve Üç Mescit*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

Baykara, Tuncer (1990). "Çeşme Kalesi", *Bellekten* LIV/210, s.603-630.

Çilingiroğlu, Çiler ve Berkay Dinçer, Ahmet Uhri, Cengiz Gürbıyık, İsmail Baykara, Canan Çakırlar (2016). "New Paleolithic and Mesolithic Sites in the Eastern Aegean: The Karaburun Archaeological Survey Project", *ANTIQUITY* 90, 353, el, p. 1-6.

Çilingiroğlu, Çiler ve Ahmet Uhri, Berkay Dinçer, Cengiz Gürbıyık, Canan Çakırlar, Gözde Özçolak, Ece Sezgin (2017). "Karaburun Arkeolojik Yüzey Araştırması (KAYA) 2015", *34. Araştırma Sonuçları Toplantısı* 1, s.151-174.

Gezgin, İsmail (2009). *Tarih Boyunca Çeşme*, İzmir: Şenocak Yayınları.

Gezgin, İsmail (2019). *Çeşme - Alaçatı, Arkeoloji, Tarih, Kent, Kimlik*, İzmir: Yakın Kitabevi

Kütükoğlu, Mübahat. S (2010). *XVI. Asırda Çeşme Kazasının Sosyal ve İktisadi Yapısı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ünal, Rahmi Hüseyin (1988). "Çeşme Köyü Camisi (Çeşme/İzmir)", *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi* IV, s.117-123

Ünal, Rahmi Hüseyin ve Ersel Çağlıtütüncügil (2016). *Urla'nın Tarihi Camileri ve Hazireleri*, İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları.